

se u sudu povjesničara Huberta Jedina: „Sjedinjenje (na koncilu u Firenci 1439. g., op. F. T.) nije moglo imati trajniji odjek radi toga jer je odbojnost kod grčkog klera prema Latinima bila veća od straha pred Turcima“ (H. Jedin, *Crkveni sabori*, Zagreb, 1997., 93. s.).

U odnosima pravoslavnih i katolika ni danas nisu glavni problemi dogmatski, kao *Filioque* ili epikleza, nego ostaje ključno pitanje uloge primata i rimskoga Pape, kao i cjelokupne organizacije Crkve. Dvornikova sugestija jest: ako bi se željelo tražiti približavanje i moguće ujedinjavanje dviju Crkava ili dvaju kršćanstava, onda se treba vratiti modelima od 4. do 11. st. (131. s.).

Dvornik skromno priznaje da ta rasprava nije ni blizu kompletna (s. 128), ali je, po našem sudu, vrlo korisna. Ono što je posebno odlika ovoga autora jest neutralnost i objektivnost, tako da se do kraja knjige ne može primijetiti je li pravoslavac ili katolik, što je posebna vrlina za ovakvu vrstu rasprave. Tako npr., vrlo jasno kaže: „Nisu Grci izostavili *Filioque*, nego su ga Latini uveli“ (9. s.). Bez oklijevanja konstatira da je *Donatio Constantini* (s. 101.), koja se upotrebljavala za legitimiranje papinske svjetovne vlasti i države – lažna, kao što isto mirno veli, što smo spomenuli, i za tvrdnju o sv. Andriji kao carigradskom biskupu nazivajući je običnom legendom (17. s.).

Franjo Topić

MAGISTARSKI RAD O DIJALOGU MUSLIMANA I KRŠĆANA

Božana KATAVA, “Muslimansko-kršćanski dijalog u svjetlu ‘Zajedničke riječi’”, Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, 2010., 132 str.

Božana Katava je diplomirala na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji 2005., ali je još kao studentica četvrte godine na preporuku vrhbosanskog nadbiskupa Vinka Puljića (koji je jedan od trojice osnivača) počela raditi u Međureligijskom vijeću kao katolički član stalnog tajništva i koordinator određenih programa. Jedan od njezinih projekata u okviru MRV-a godišnji je susret studenata teologije – muslimanskih, pravoslavnih i katoličkih – koji kroz tri dana posjećuju vjerske objekte jedni drugih i razmišljaju o temama poticajnim za dijalog.

Uz rad je završila dvogodišnji postdiplomski studij religija u Centru za interdisciplinarnu studije u Sarajevu te pod vodstvom mentora dr. fra Mile Babića izradila magistarski rad koji je obranila pred komisijom 26. ožujka 2010.

Inspiraciju za svoj rad uzela je iz otvorenog pisma „Zajednička riječ između nas i vas“ koju je 13. listopada 2007. iz Amana uputilo 138 muslimanskih znanstvenika i vjerskih poglavara kršćanskim poglavarima kao konstruktivni projekt dijaloga i suradnje nakon burnih reakcija povodom govora

pape Benedikta XVI. u Regensburgu 12. rujna 2006. U uvodnom razmišljanju (str. 6-25) definira pojam dijaloga te navodi pozitivne primjere za dijalog muslimana i kršćana u prošlosti. U prvom poglavlju, „Katoličko-muslimanski dijalog od Drugog vatikanskog sabora do danas“ (str. 25-45) iznosi pregled učenja triju saborskih dokumenata (NAE, DH, GS), zatim prikazuje prvorazredni događaj posta i molitve za mir kojemu su nazočili poglavari svjetskih religija na poziv pape Ivana Pavla II. u Asizu 1986. Slijedi prikaz muslimanskih dokumenata o dijalogu koji su izašli 2004., 2005. i 2006. Drugo, treće i četvrto poglavlje posvećeno je „Zajedničkoj riječi između vas i nas“ (str. 45-87), otvorenom pismu 138 muslimanskih znanstvenika i poglavara od 13. listopada 2007. koji predlažu kršćanskim teolozima i poglavari- ma ljubav prema Bogu i bližnjemu kao temelj odgovorne suradnje i dijaloga među muslimanima i kršćanima. To pismo bilo je povod za niz simpozija i poglavar- skih pisama – anglikanaca, pravoslava- vaca i katolika – koje je B. Katava brižno analizirala. S katoličke strane vrhunac pozitivnog odgovora je studijski forum u Rimu, koji je organiziralo Papinsko vijeće za međureligijski dijalog u Rimu 4. do 6. studenog 2008. i na kojem je sudjelovao također reis dr. Mustafa Cerić. Božana Katava je s tugom uočila da je bio slab odjek Pisma u profanom i vjerskom tisku u Bosni i Hercegovini. Iako su autori

Pisma brižno izbjegli spomenuti Židove kao one koji prihvaćaju Stari zavjet, gdje ljubav prema Bogu i bližnjemu igra važnu ulogu, Židovi su također pozitivno odgovorili na tu inicijativu.

Završno, peto poglavlje samostalno je razmišljanje Božane Katava: „Od dijaloga do mirotvornog djelovanja nadahnutog vjermom“ (str. 70-103). Ohrabrujuće je što vjernici različitih religija u pluralnom svijetu pridonose mirotvorstvu za koje crpe snagu iz osobne i zajedničke vjere. Ona vidi mogućnost dopunjavanja inicijativa temeljenih na „Zajedničkoj riječi“ i „Svjetskom etosu“ koji na poticaje Hansa Künga od 1993. predlaže Svjetska konferencija religija za mir, ali žali što su u inicijative dijaloga premalo pripuštene žene: „Empatija žene, ženska sućutnost kao bližnje, kao majke, kćeri, sestre, životne družice ... jamči iskreniju dijalošku otvorenost, ublažavanje muške, dogmatične ratobornosti, humaniziranje deklarativne maskuline tolerancije koja je, nerijetko, tek loše prikri-vena, agresivna, monološka netrpeljivost“ (str. 99). Vidi istinsku potrebu i mogućnost dijaloga u BiH kao multietničkoj i multireligijskoj zemlji. U zaključku kaže da pozitivan odgovor kršćanskih institucija i poglavara na ovu inicijativu muslimanskih čelnika budi nadu i traži nove korake. Nema „instant“ rješenja, ali postoje realni izgledi da inicijative izrasle iz ovog dokumenta pridonose svijesti musli-

mana i kršćana „da pravdu i mir u svijetu trebaju vjernici podupirati zajedno s drugim ljudima dobre volje“ (str. 104).

Nakon bibliografije knjiga, članaka i elektroničkih portala (str. 109-113), autorica je donijela cjelovit engleski izvornik Pisma s imenima oslovljenih kršćanskih poglavara i potpisnika dokumenta iz Amana (str. 114-132). Profesori Fakulteta islamskih nauka priredili su bosanski prijevod tog dokumenta. God 2009. u Amanu je na engleskom izdana knjiga koja sadržava taj dokument te odgovore kršćanskih institucija i poglavara. Ona je prevedena na bosanski i trebala bi je uskoro izdati izdavačka kuća Islamske zajednice u BiH „El Kalem“ u Sarajevu.

Uz mentora ovog magistarskog rada dra fra Milu Babića, na Centru je predavao i dr. fra Ivan Šarčević koji je vodio magistarski rad Ivana Lasića, također diplomiranog studenta Vrhbosanske katoličke teologije. Na Centru je odslušao propisanu građu i magistrirao također Marko Brkić koji je započeo studij na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji, ali je diplomirao na Teološkom institutu u Mostaru. To je velika promjena na bolje na Univerzitetu u Sarajevu koji je uz sugestiju i financijsku pomoć jednog američkog univerziteta otvorio nov studij religija – ne teološki nego sociološki i filozofski. Magistarski rad Božane Katave sinteza je sadašnjih nastojanja oko dijaloga muslima-

na i kršćana na razini vjerskih poglavara i službenih institucija. Kako u BiH institucije i vjerska starješinstva bitno doprinose izgradnji vjerničkog identiteta vlastitih pripadnika, svaki ozbiljan dijalog treba računati s vjerskim poglavarima i institucijama.

Mato Zovkić

ZBORNİK RADOVA U SVEĆENIČKOJ GODINI

Iz naroda za narod. Zbornik radova svećenika studenata Papinskog hrvatskog zavoda svetoga Jeronima u Rimu u svećeničkoj godini. Papinski hrvatski zavod svetoga Jeronima, Rim, 2010., 301 str.

Zbornik *Iz naroda za narod* svojevrsan je doprinos Svećeničkoj godini, koju je 19. lipnja 2009. papa Benedikt XVI. proglasio o 150. obljetnici smrti sv. Ivana Marije Vianneyja, zaštitnika svih župnika svijeta. Ova godina je, bez sumnje, posebno milosno vrijeme, u kojem se treba bolje sagledati cjelovitost svećeničkoga poziva i poslanja. U katoličkoj doktrini izraz ministerijalno svećeništvo označava drugi i treći stupanj sakramenta svetoga reda, odnosno svećeništva i biskupstva. Sakrament svetog reda usmjeren je spasenju drugih, daje posebno poslanje u Crkvi i služi za izgradnju Božjeg naroda. Oni koji primaju sveti red, u Kristovo se ime „postavljaju da Crkvu hrane riječ-